

BANJALUČKI GRADSKI PARK - MULTIFUNKCIONALNI PROSTOR GRADSKOG IDENTITETA

Apstrakt: Rad prati transformaciju centralne banjalučke parkovske cjeline, izvršenu tokom 2005. i 2006. godine, na osnovu koje se pokušava odgovoriti na pitanje da li je arhitektonsko-urbanistička promjena u potpunosti nova ili se, na neki način, oslanja na rješenja iz ranijih perioda Vrbaske banovine i rekonstrukcije poslije Drugog svjetskog rata. Takođe se nastoji odrediti koje su to novine koje ovo novo rješenje unosi u istorijsko, arhitektonsko i urbanističko naslijeđe grada. Na osnovu analize može se zaključiti da se centralni banjalučki Gradski park Petar Kočić dijelom nadovezuje na ranija rješenja iz prošlosti, ali da istovremeno postavlja i moderne standarde po pitanjima arhitektonskog oblikovanja i urbanističkog planiranja novog multifunkcionalnog prostora. U ovom urbanističkom poduhvatu, tradicionalni park postao je novi integrisani ambijent s novom strukturalnom ulogom koja pripada svakodnevnom životu, a ne samo slobodnom vremenu i razonodi. Parkovski sistem postavljen je kao dominantna tačka urbanog organizma grada, njegovog kulturnog razvoja, čineći ga tako nerazdvojnim elementom novog gradskog identiteta.

Ključne reči: parkovska arhitektura, urbanistička politika, kulturni razvoj, gradski identitet

Key words: park architecture, urbanistic policy, cultural development, city identity

Tokom jeseni 2005. godine, u centralnom banjalučkom parku, koji nosi naziv po znamenitom krajiškom piscu Petru Kočiću, započet je složen i kompleksan programski zadatak rekonstrukcije i revitalizacije ove zelene površine. Zbog ubrzanog razvoja grada, porasta broja stanovnika, ekonomske i političke krize,

tokom proteklih petnaest godina došlo je do narušavanja kvaliteta i kvantiteta parkovske površine. Prateći genezu razvoja ove centralne gradske cjeline, pokušaćemo da odgovorimo na pitanje da li je arhitektonsko-urbanistička promjena u potpunosti nova ili se, na neki način, oslanja na rješenja iz ranijih perioda Vrbaske banovine i rekonstrukcije poslije Drugog svjetskog rata. Takođe, neophodno je odrediti koje su to novine koje ovo novo rješenje unosi u istorijsko, arhitektonsko i urbanističko naslijeđe grada.

Činjenica da je Park podignut u doba Vrbaske banovine, a potom rekonstruisan nakon Drugog svjetskog rata, daje nam mogućnost da posmatrani artefakt, pored arhitektonsko-urbanističkog aspekta, sagledamo i kroz ideološku prizmu. Spomenik Petru Kočiću, koji je potpuno definisan svojom pozicijom u sve tri graditeljske faze, trebalo bi posmatrati kao jedini trajni i nepromijenjeni element Parka. Na osnovu tih činjenica, neophodno je sagledati njegovu ulogu u današnjem identitetu grada, način na koji su se prema njemu odnosili u prošlosti, kao i koja mu je uloga predviđena u budućnosti.

U arhitektonsko-urbanističkom pogledu, u centru Banjaluke možemo izdvojiti nekoliko dominantnih istorijskih slojeva: balkansko-orijentalni (tvrđava „Kastel“), građansko-evropski reprezentativni objekti iz perioda Austrougarske (zgrada Muzeja savremene umjetnosti Republike Srpske) i perioda Banovine (Banski dvor i Gradska uprava), socijalistički (poslovni neboder, robna kuća „Boska“), i postmoderno-tranzicijski (novi poslovno-trgovački centri). Na osnovu ovoga, možemo zaključiti da je transformacija Parka u prošlosti prošla kroz tri dominantne istorijske promjene praćene ideološkim različitostima koje su se odrazile na urbanistički razvoj samog centra grada.

Za vrijeme Vrbaske banovine poklonjena je pažnja izgradnji i uobličanju Gradskog parka koji je oformljen 1930. godine na mjestu na kojem se ranije nalazilo staro muslimansko groblje. Park je najprije nosio naziv „Gradski park princeze Jelene“, zatim „Gradski park bana Milosavljevića“, a od 1945. godine dobio je ime koje i danas nosi – „Gradski park Petar Kočić“.¹ Fotografije i geodetska dokumentacija

---

¹ Đorđe Mikić, *Banjaluka – Kultura građanskog društva*, Institut za istoriju, Banja Luka, 2004, 105.

tog prostora prikazuju simetrično rješenje u stilu francuskih parkova omeđenog lijepo oblikovanom ogradom od kamena i laganih metalnih rešetki s centralno postavljenom fontanom. U isto vrijeme, u Parku je podignuta zgrada muzičkog paviljona. Fotografije tog objekta, koji je porušen nakon Drugog svjetskog rata, pokazuju da su na njemu bili primijenjeni neoklasicistički elementi po uzoru na mnoge tada popularne muzičke paviljone u Evropi. Većina autora koji su proučavali banjalučku arhitekturu u periodu Vrbaske banovine, a samim tim i arhitekturu muzičkog paviljona, stilski ga povezuju s arhitekturom Bauhauasa, iako on, sudeći prema malobrojnim sačuvanim fotografijama, sadrži neke elemente koji su anahroni i izdvajaju ga iz ovako jasne stilske definisanosti.² Nakon uspješno sprovedenog javnog jugoslovenskog konkursa 1932. godine, u Parku je postavljen spomenik Petru Kočiću, rad vajara Antuna Augustinčića i Vanje Radauša. Kočić je prikazan kao protagonist slobode, namrgođenog čela i ispružene desne ruke – aluzija na vrijeme kada je kao narodni tribun „grmio“ s govornice boreći se za slobodu čovjeka, njegovu političku i ekonomsku ravnopravnost. Preko šest metara visok, spomenik je bio dominantan orijentir u novonastaloj parkovskoj cjelini, u kojoj su hortikulturni elementi, s njegovanim niskim rastinjem i širim pojasevima travnatih površina, dodatno naglašavali takav utisak.³

Stari izgled gradskog parka u Banja Luci

² Siniša R. Vidaković, *Arhitektura javnih objekata u Banjaluci (1918–1941)*, Akademija umjetnosti, Banjaluka, 2006, 57.

³ Zoran Pejašinović, *Petrašin od bronze*, Biblioteka znamenja, Grafid, Banja Luka, 2003, 19.

Period nakon Drugog svjetskog rata karakteriše najprije vidljiva indiferentnost političkih činilaca prema urbanom razvoju centralnog gradskog jezgra koja je vremenom popuštala u svom intenzitetu, nakon sve snažnijeg ideološkog „bojenja“ banjalučkog lokaliteta. Kako je grad dobijao naklonost centralnih vlasti, nadležne lokalne vlasti pristupile su novoj fazi obnove uklopljene u opštu rekonstrukciju urbane baštine, koja je u velikoj mjeri uništena nakon Drugog svjetskog rata, a prilagođenoj novom socijalnom i institucionalnom kontekstu. Nove političke promjene dovele su, nakon rata, do rušenja muzičkog paviljona i promjene fontane kao dominantnih simbola stare vlasti. Centralno mjesto u Parku zauzela je nova modernistički riješena forma fontane, koja je postala simbol novog vremena i novih ideja. Spomenik Petru Kočiću, srušen za vrijeme Drugog svjetskog rata, u novoj urbanističkoj i hortikulturnoj cjelini, ponovo je vraćen na staro mjesto, pronašavši svoju estetsku i ideološku ulogu neraskidivo vezanu za gradski identitet i trajno urezanu u memoriju njegovih stanovnika. Iako je vraćen na staro mjesto, spomenik je prepušten stihiji vremena, zaklonjen visokim krošnjama drveća koje su tokom godina oko njega formirale guste sklopove; postao je neprimjetan, gotovo zaboravljen i, kao takav, bio je više simbol nemara lokalnih vlasti i „odgovornih faktora“.

Kulturna i urbanistička politika grada tokom 90-ih postepeno se našla na margini, ako se uopšte i može reći da je postojala, daleko od interesovanja gradske uprave. Politika gradskih vlasti Banjaluke, uvidjevši da današnje vrijeme zahtijeva mnogo truda, energije i kreativnosti da bi se pojedini propusti prošlosti izmijenili, prihvatila je ustanovljene evropske standarde i nastojanja okrenuta očuvanju kulturnih i ekoloških vrijednosti gradskih struktura. Banjaluka je, kao i mnogi drugi gradovi, suočena s mnogobrojnim prostornim razvojnim dilemama. Jedna od tih dilema jeste i odnos grada prema ekonomskim efektima potrošnje, kao i kulturnim potrebama i kulturnoj produkciji. Imajući u vidu ove dileme, gradske strukture su smatrale da je za Banjaluku riskantno da se dugoročno opredijeli za samo jedan model kulture, već da je neophodno kombinovati više strategija. Na osnovu toga, stvorena je savremena strategija koja je okrenuta očuvanju kulturnog naslijeđa, ali i praćenju kul-

turnih potreba, kulturne produkcije i potrošnje. Novi urbani, kao i ekološki standardi, nametnuli su planiranje novih programskih zadataka koji bi postepeno riješili decenijama nagomilane gradske probleme. Jedan od takvih vrlo složenih programskih zadataka obuhvata rekonstrukciju i revitalizaciju parkovskih cjelina kao najznačajnijih elemenata oblikovne strukture grada.

Skupština grada raspisala je konkurs koji je trebalo da sublimira ove težnje i Banjaluci ponudi novi kvalitetniji i prostorni i kulturni sadržaj. Na konkursu je pobijedio projekat grupe pejzažnih arhitekata iz Slovenije okupljenih oko arhitektonskog biroa *Arch Invest*, čije je rješenje, prateći minimalističke estetske standarde, obrađeno cjelovito i diferencijalno. Cjelovito, u smislu obrade komunikacija, a diferencijalno u smislu isticanja pojedinačnih mikroambijenata i međusobnih odnosa među njima. Posebna pažnja bila je usmjerena na projektovanje muzičkog paviljona koji bi omogućio novu programsku koncepciju Parka i na taj način zadovoljio što veći dio populacije različitih starosnih grupa, te njihove kulturne potrebe i očekivanja. Propozicije konkursa zahtjevale su od učesnika da ponude rješenje koje, u okviru programskih zahtjeva i kreativne nadgradnje, svojim ukupnim projektantskim i autorskim konceptom obezbjeđuje reprezentativno, funkcionalno i zanimljivo rješenje prostora, određenim karakteristikama totaliteta, transformacije i autoregulacije.

Površina Parka je nepun hektar (147m x 65m), što znači da nema dovoljnu kvadraturu za park, ali se tako naziva više po ustaljenoj navici. Prostor, kao takav, više pripada kategoriji skverova, odnosno zelenim površinama u javnom prostoru manjim od dva hektara. Skverovi su namijenjeni uglavnom kratkotrajnom odmoru stanovnika ili dekorativnom oblikovanju gradskih trgova, ulica, javnih i administrativnih objekata i, kao takvi, obično imaju neke sadržaje, poput fontane, spomenika, skulptura i slično.⁴ Ovaj banjalučki skver, koji je oduvijek bio mjesto sastajanja, prostor za organizovanje velikih gradskih svečanosti, proslava i festivala, ali i plato na kome je kroz istoriju često iskazivano javno nezadovoljstvo, u ko-

---

⁴ Ljiljana Vujković, *Pejzažna arhitektura – planiranje i projektovanje*, Šumarski fakultet, Beograd, 1995. 128–130.

lektivnoj memoriji grada postao je važna urbana cjelina kojom je definisan identitet šireg urbanog jezgra.

Glavna ideja kod dizajniranja nove strukture parkovskog prostora, iskazana kroz nagrađeno projektno rješenje, bila je u povezivanju ove male površine s širim urbanim platoom ispred robne kuće „Boska“. Novi muzički paviljon i glavna popločana staza u Parku postavljeni su tako da obuhvataju centralni dio Parka. Na osnovu toga, omogućeno je da robna kuća „Boska“, sa svojim centralnim popločanim platoom, i muzički paviljon, sa zelenom površinom ispred, sačinjavaju simboličnu formu skvera. Tako su spojena dva do sada naizgled potpuno nespojiva prostora, omogućavajući time da centralni gradski prostor postane preplet zelenila i urbanog.

Urbano povezivanje ovih idejno i funkcionalno različitih cjelina postignuto je razbijanjem postojećih simetričnih komunikacija u dominantne pravce kretanja ka široj okolini – uobličavanjem postojećeg vegetacijskog zaleđa prema centralnoj travnatoj površini, formiranjem različitih aktivnih i pasivnih cjelina, unošenjem novih hortikulturnih i parkovskih elemenata praćenih novim zasadima, osvjetljenjem, imobilijarom i uvođenjem veće vodene površine.

Muzički paviljon je glavni arhitektonski objekat u Parku i nadoknađuje stari, srušen neposredno nakon Drugog svjetskog rata. U novom rješenju, izmješten je na drugu lokaciju i nalazi se u središnjem dijelu Parka. Svojim dimenzijama, čistom formom i velikim staklenim fasadnim površinama, objekat odaje utisak lakoće; naročito se noću, kada je osvijetljen, sagledava njegova puna elegancija i prozirnost. Arhitektura muzičkog paviljona, povezana s glavnom parkovskom cjelinom preko amfiteatralnog auditorijuma, uspješno je interpolirana u ambijent Parka i čini s njim nerazdvojnu organsku cjelinu. Paviljon je zamišljen kao multifunkcionalni prostor, u kome će se odvijati centralno programsko težište. Ideja objekta, koji čine prizemlje, podrum i sprat, bazirana je na multidisciplinarnom pristupu različitih programskih sadržaja: kulturnoj ponudi (koncerti, izložbe, tribine), zabavi (bar, otvoreni auditorijum na platou ispred paviljona), „advertajzingu“ (osvijetljeni oglasi, panoi), čiji je cilj da se sadržajnije obogati kulturna scena grada. Ovako koncipiran, muzički paviljon pru-

ža simbiozu kulturnog, zabavnog i parkovsko–kreativnog sadržaja, uz svu estetsku pročišćenost i transparentnost savremene arhitekture, u koju su novim rješenjem uključene razigrane površine vode kao njen integralni dio.

Poseban status u Parku ima spomenik Petru Kočiću, po kojem Park i nosi ime. U novom rješenju sačuvao je svoje staro mjesto, ali je plato ispred njega primjerenije riješen – proširen, popločan, posebno naglašen klupama na kojima građani mogu da sjede i uživaju u sjeni drveća pored slavnog pisca. Uspješno postignut efekat skladnosti i sinteze između postojećeg spomeničkog rješenja, transparentne arhitekture i postojećeg zelenila, omogućava izvjesnu urbanu toplinu koja izaziva osjećaj ugodnosti.

Analitički promišljeno i savremeno koncipirano rješenje Parka nudi raznovrsne vizuelno–funkcionalne ambijente koji omogućavaju sadržajniju upotrebu prostora namijenjenog različitim ciljnim grupama (tzv. *puzzle* prostor, predviđen za odmor i okupljanje mladih, sačinjen je od niza dinamično postavljenih klupa različitih geometrijskih formi; zatim tu je izdvojeni prostor za instalacije, savremenu skulpturu ili udobne klupe namijenjene za slušanje muzike i sl.).

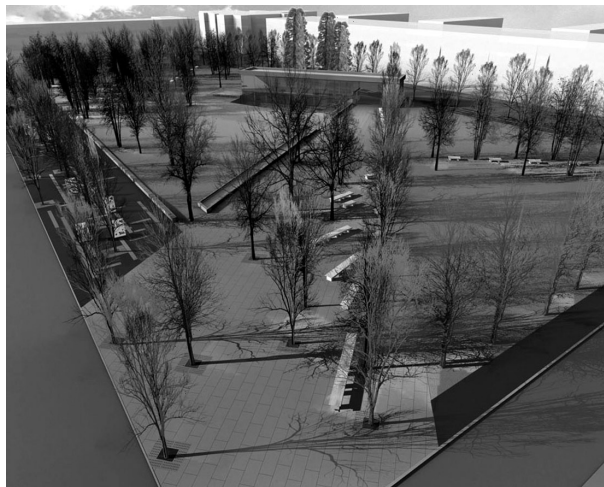
Prilazi, dostupi i prelazi kroz Park vezuju se za već postojeću istorijsku osnovu, ali su u određenoj mjeri promijenjeni. Ranija centralizovana osnova zamijenjena je s širokom dijagonalnom osom koju prati glavna popločana staza, koja se postepeno širi ka platou ispred muzičkog paviljona, a sužava prema izlazu. Promjena nam govori da je u toku projektovanja vođeno računa o analizi prostora, fluktuaciji ljudi i analizi šire okoline.

Poseban ambijent stvara i voda locirana na više mjesta, kao i sistem rasvjete osmišljen na dva načina. Visoka svjetla difuzno osvjetljavaju prostor s visine, što naglašava javni značaj. Drugi tip osvjetljenja predstavljaju svjetla ugrađena u klupe koja stvaraju zanimljivo grupisane mikroambijente, dajući utisak intime, a istovremeno povećavajući osjećaj sigurnosti.

Na osnovu prethodne analize možemo zaključiti da se centralni banjalučki „Gradski park Petar Kočić“ dijelom nadovezuje na ranija rješenja iz prošlosti, ali da istovremeno postavlja i nove standarde po pitanjima

arhitektonskog rješenja, urbanističkog planiranja multifunkcionalnog prostora, novih ekoloških standarda i, kao takav, spada u postmoderno–tranzicijski sloj grada. U novom urbanističkom poduhvatu, tradicionalni park postao je novi integrisani ambijent s novom strukturalnom ulogom koja pripada svakodnevnom životu, a ne samo slobodnom vremenu i razonodi. Parkovski sistem postavljen je kao dominantna tačka urbanog organizma grada, čineći ga tako nerazdvojnim elementom novog gradskog identiteta.

Novonastala cjelina je kompleksan spoj planiranog i spontanog, a čija je sekundarna struktura stalno otvorena za nove promjene. Zato je veliki izazov, ali i odgovornost, na kreatorima kulturne politike grada Banjaluke da ovako koncipirano urbanističko rješenje centralnog gradskog jezgra bude u punoj kreativnoj funkciji, na ponos i u službi svojih građana.

Novi izgled parka